

מבט על, גיליון 335, 14 במאי 2012

בריתות נגד טרור:

סעודיה, תימן וארצות הברית נגד אל-קאעדה ושותפיו

יורם שוייצר, טל פירסט¹, עינב יוגב

לקראת יום השנה לחיסול בן-לאדן (1 במאי 2012) תוכנן על ידי מפקדי אל-קאעדה בחצי האי ערב פיגוע, שנועד להפיל מטוס נוסעים בארצות הברית. הפיגוע שסוכל, יועד לצאת לפועל באמצעות מחבל מתאבד הנושא את חומר הנפץ בתחתונו. הפיגוע הזה הוא מהדורה חוזרת ומתוככמת יותר של ניסיון קודם, שכשל גם הוא, בשלהי שנת 2009, לפוצץ מטוס בטיסה מעל שמי דטרויט. ניסיונות אלה מבטאים את נחישות הארגון התימני-סעודי להמשיך ולבצע פיגועי טרור מתוככמים ורבי נפגעים נגד ארצות הברית תוך שדרוג מתמיד של המטענים וגילוי חדשנות מבצעית ולאטגר בכך את ההערכות האופטימיות שנשמעו מפי בכירים בממשל האמריקאי על קריסתו הקרבה של אל-קאעדה.

תימן, כפי שהתברר שוב, הפכה בשנים האחרונות לזירה מרכזית בה פועלים, במידה רבה של חופש, אנשי אל-קאעדה ושותפיו. בשל כך הגבירה ארצות הברית את מאמציה להידוק שיתוף הפעולה עם כוחות הביטחון בתימן, בהרחבת האימונים והכשרת גורמי הלוחמה בטרור והגדלת ההשקעה במדינה זו. במקביל הגבירה ארצות הברית את פעילות הסיכול הממוקד מהאוויר נגד אנשי אל-קאעדה, הפועלים ברחבי המדינה. מדיניות זו החלה בימי שלטונו של הנשיא הקודם עלי עבדאללה צאלח, ונמשכת ביתר שאת גם לאחר הסתלקותו מהשלטון והחלפתו בסגנו, עבד ראבו מנסור האדי.

אירועי האביב הערבי שהטביעו את חותמם גם על תימן, העניקו תנופה ומרחב פעולה ניכר לאנשי אל-קאעדה ותומכיהם במדינה. אלה באו לידי ביטוי בהשתלטותם על כמה מחוזות בעיקר בדרום ומזרח תימן, בחבלי שעוואה, ובערים כדוגמת: זינג'יבר, אל-חוד, שקרה, רדאע, ג'אאר, ולאחרונה גם בעיר לאודאר הממוקמת בדרום תימן במחוז עביאן. מחוז זה הפך באחרונה למוקד עימות מרכזי בין כוחות מליציות המקורבות לארגון אנסר אל שריעה ואל-קאעדה לבין כוחות הצבא. המאבק בינם לבין כוחות הצבא התימני החריף, ופעמים רבות הסתיים בניצחונם של המורדים ובהרג חיילים רבים בדם קר, חלקם בהוצאות להורג פומביות ובשביתתם ודרישה לשחרר את אנשיהם הכלואים בתימן ובסעודיה בתמורה למחווה מקבילה מצדם.

התמקדות הארגון בפעילות טרור נגד ארצות הברית תואמת את אסטרטגית הפעולה עליה המליץ בן-לאדן, על פי מכתבים שנתפסו בביתו לאחר חיסולו, אותם הפנה למנהיג אל-קאעדה בחצי האי ערב, נאצר אל-ווחאישי ששימש בעבר מזכירו האישי. במכתבו מבקש בן-לאדן מבן חסותו לשעבר, להשעות את הפעילות נגד הממשלה התימנית והפגיעה בחייליה על מנת להימנע מניכור האוכלוסייה המקומית, שאת ליבה חיוני לרכוש, לשם הניצחון במאבק החשוב יותר נגד הנוכחות האמריקאית באזור.

במקביל, חושפת הפרשה את עומק שיתוף הפעולה הנוכחי בין האמריקאים והסעודים, אשר הלך והעמיק במהלך השנים, למרות החשדנות ההדדית בין המדינות. שורשיה של חשדנות זו מקורם בעיקר בחלקם של סעודים רבים במתקפת הטרור בארצות הברית ובמדיניותה האמביוולנטית של סעודיה בלחימה נגד אל-קאעדה בעבר.

במשך שנים העלימו הסעודים עין מפעילות הארגון, בתמורה לכך שהוא נמנע מביצוע תקיפות בממלכה. מרגע שאלה התרחשו והופרו ההבנות שבשתיקה, נקטו הסעודים ביד קשה נגד אנשי הארגון, שרובם נהרגו או נעצרו וחלקם הצליחו להימלט ועברו לפעול מתימן תחת הארגון המאוחד של אל-קאעדה בחג'אז. בנוסף, הפעילה סעודיה, לצד מדיניות המשלבת ענישה של מבצעי הטרור, תכנית של "חינוך מחדש" ושיקום למי שהסכימו לנטוש את דרך הטרור.

כדי לבלום השפעות שליליות וערעור יציבות המשטר לנוכח גלי ההדף של אירועי האביב הערבי נעשו רפורמות כלכליות וחברתיות בתוך הממלכה. כמו כן, החלו הסעודים לפעול גם נגד מקורות המימון של הג'יהאד העולמי, שנובעים בחלקם הגדול מעשירי הממלכה וכן הם הגבירו את שיתוף הפעולה המודיעיני עם ארצות הברית על רקע ביקורת ואי נחת גוברים שביטאו האמריקאים על אי שיתוף פעולה מספק מצדם בתחום זה. הקשר בין המדינות מתבסס על אינטרסים משותפים במאבק נגד אל-קאעדה ושותפיו, ועל מיצוי היתרונות היחסיים הגלומים בהיכרות האינטימית שיש לסעודים עם הזירה בארצם ובתימן, ויכולתם לנצל לטובת גיוס מקורות ומשתפי פעולה מקרב הפעילים התימניים והסעודים.

יתרון זה בא לידי ביטוי כשנחשף באוקטובר 2010 הניסיון של אל-קאעדה בחצי האי ערב לפוצץ מטוסי מטען באמצעות חומר נפץ שהוטמנו בתוך מחסניות דיו במדפסות, ונתפסו בבריטניה ובדובאי, טרם הגעתם ליעדם המתוכנן בשיקאגו. האמריקאים מצידם תורמים לשיתוף הפעולה הזה את יתרונם המבצעי והטכנולוגי, המאפשר להם לתרגם את המידע המודיעיני המגיע לידיהם משותפיהם האזוריים במהירות וביעילות לפעולות כירורגיות נגד מפקדי הארגון באמצעות פגיעה בהם מהאוויר. כך היה עם חיסולו של אנוואר אל-עולאקי, דובר הארגון, בספטמבר אשתקד וכך היה בחיסולו, בשבוע האחרון, של פאהד אל-קוסו, מי שהיה מבוקש מזה כמה שנים כשעל ראשו מוצע פרס כספי גבוה, בשל חלקו בפיגוע במשחתת האמריקנית USS COLE ובניסיון הפיגוע במטוסי המטען. הפגיעה באל-קוסו בוצעה על בסיס מידע מודיעיני שהעבירו הסעודים לאמריקנים ממקור שלהם, שהיה אמור לשמש כמתאבד המיועד לפוצץ את המטוס האמריקני ביום השנה לחיסול בן לאדן. אמנם, ההצלחה הזו מצביעה על עומק החדירה המודיעינית שיש לסעודים בקרב גורמי הטרור בארצם ובתימן, אך בה בעת חשיפתה הפומבית עלולה להגביר את ערנותם של אנשי אל-קאעדה בחצי האי ערב. אלה כבר הוכיחו בעבר את יכולתם להתגבר על כך כששיגרו אחד מאנשיהם, שכביכול חזר בתשובה ונענה לתכנית הרהביליטציה הסעודית ובזכות זאת הצליח לחדור מבעד למעגלי האבטחה בסעודיה ולפוצץ מטען נפץ שהוחבא בתחתוניו. כל זה בסמוך לסגן שר הפנים הסעודי הנסיך בן-נאאיף שאך בנס ניצל מניסיון ההתנקשות בחייו.

נראה, אם כן, כי הטלטלה בעולם הערבי שכונתה באופטימיות יתר "האביב הערבי", יצרה בשלב זה בעיקר חוסר יציבות שלטונית במרחב הערבי ובכך מאפשרת לאל-קאעדה ולשותפיו מרחב מחייה, כר נרחב לפעולה ואף אפשרויות להמשיך ולפעול למרות המכות שספגו בעשור האחרון. על אף ההודעות המוקדמות מדי מפי אנשי ממשל אמריקנים, על קיצו הקרב של אל-קאעדה, נראה, כי רק שיתוף פעולה הדוק ויעיל בין ארצות הברית ובעלות בריתה לבין שותפותיהן, כדוגמת ערב הסעודית ותימן ודומיהן, עשוי למנוע מהם לבצע בסופו של דבר פיגועי טרור ספקטקולאריים, שאותם הם ממשיכים לתכנן ללא לאות ולנסות להוציא לפועל במדינות המערב. היכולת הטכנולוגית והמבצעית עוקפת אמצעי השיקוף והגילוי, שנחשפה בפרשייה האחרונה, לצד המצאות אמצעי לחימה מתוחכמים, כדוגמת טילים נגד מטוסים בידי גורמי הג'יהאד העולמי, מהווה אתגר ביטחוני מהותי שמחייב את גורמי הביטחון בישראל להיערכות מתאימה, כדי לסכל פגיעה המונית באזרחיה.

¹ טל פירסט הינו מתמחה בפרויקט הטרור. עינב יוגב היא עוזרת מחקר בפרויקט.